

KRIPTOVALYUTANING RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLAR IQTISODIYOTIGA TA'SIRI

Rahmonqulova Nafisa Olimjonovna

Osiyo Xalqaro Universiteti Iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi.

Usmonov G'ayratjon Akmaljonovich

Osiyo Xalqaro Universiteti Iqtisodiyot yo'nalishi 3-bosqich talabasi.

g.usmonov@icloud.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17721683>

Annotatsiya. Ushbu maqolada kriptovalyutaning rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyotida ahamiyati, hamda virtual moliyaning afzalliklar va kamchiliklari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: kriptovalyuta, iqtisodiyot, Venesuela va Zimbabve, bitcoin, investitsiya, Markaziy bank, "Digital Encryption Standard", blokcheyn.

Kriptovalyuta - bu shifrlash algoritmlari yordamida yaratilgan raqamli valyuta. Hammasi ushbu raqamli valyutada ishlatiladigan shifrlash texnologiyasi tufayli, bu ham valyuta, ham virtual hisob tizimi sifatida ishlash imkonini beradi.

AQSHda kriptografiya asoschisi Horst Fietsel tomonidan "Digital Encryption Standard" (DES) ning 1975-yil 17-martda Federal Reyestriga kiritilishi bilan qabul qilinadi.

Ushbu tizim xavfsizlik xususiyati tufayli kriptovalyutalarini soxtalashtirish murakkab hisoblanadi. Kriptovalyutaning alohida xususiyatlaridan biri uning muomilaga kiritilish jarayonidir. Ya'ni, u hech qanday markaziy hokimiyat tomonidan berilmaydi va uni davlat aralashuvi yoki manipulyatsiyasidan holi hisoblanadi. O'z o'rnida Kriptovalyutalarda ham kamchiliklar ham mavjud. Shuningdek, ularning moliya bozoridagi dastlabki rivojlanish bosqichlari, xavf- xatarlari, imkoniyatlari va ularning kelajakdagi holati kriptovalyutalar bozorini alohida jihatini asoslaydi.

Eng mashhur kriptovalyutalardan biri- bitcoin. Bugungi kunda dunyo bo'yicha 2396ta kriptovalyutalar ro'yxatga olinib, ularning jami bozor kapitallashuvi 204.09 mlrd AQSH dollariga teng. Blokcheyn texnologiyalarda kriptovalyutalarni bir hamyondan boshqasiga mablag' o'tayotganini ko'rib turish mumkin, ammo uni taqiqlab ham, bloklab ham bo'lmaydi.

Shuningdek kriptovalyutalarning soni chegaralangan bo'ladi va ularning inflyatsiyaga uchramasligiga sabab bo'ladi. Masalan, tahminan 2040-yilga borib maynerlar tomonidan 21,000,000 Bitkoin topiladi, so'ng to'xtatiladi. Undan keyin nima bo'lishi haqida taxminiy tasavvurlargina mavjuddir. Bitcoin 2009 yilda yaratilgan eng birinchi yaratilgan blokcheyn texnologiyalar asosida yaratilgan kriptovalyuta hisoblanadi. Eng qiziqarlisi, o'zini Satoshi Nakamoto deb nomlovchi Bitcoin tizimi

yaratuvchisi deyarli anonym shaxs hisoblanib, u 2011 yildan so'ng g'oyib bo'ldi va hattoki Internetdan ham yo'qolib qoldi. Albatta bunday holatni tushunish mumkin, bu inson haqiqatda o'z hayotidan xavfsirayotgan bo'lishi mumkin.

Bugungi kunda ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlardagi iqtisodiy vaziyat murakkab va qiyin bo'lib qolmoqda, chunki bu davlatlar ko'pincha beqaror iqtisodiy tizimlar, yuqori inflyatsiya va siyosiy noaniqliklar bilan kurashishga majbur bo'lishadi. Ko'p joylarda an'anaviy moliyaviy tizimlar to'liq shakllanmagan yoki aholining katta qismi uchun umuman mavjud emas, bu esa fuqarolarning iqtisodiy faoliyatda ishtirok etish va o'z turmush darajasini yaxshilash imkoniyatlarini cheklaydi.

Bunday tuzilmaviy tengsizlik qashshoqlikni kuchaytiradi va barqaror iqtisodiy rivojlanishni to'sib qo'yadi. Chet el investitsiyalari va kreditlarining muhim o'rni bu mamlakatlarning iqtisodiyotini global iqtisodiy rivojlanishga juda bog'lab qo'yadi. Natijada, ular tashqi iqtisodiy zarba va inqirozlarga nisbatan ayniqsa himoyasiz bo'lib qolishadi hamda ularning moliyaviy barqarorligi yanada zaiflashadi.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda an'anaviy moliyaviy tizimlar ko'pincha yetarli darajada rivojlanmagan yoki beqaror bo'ladi. Inflyatsiya, siyosiy beqarorlik va valyuta inqirozlari kabi holatlar bu iqtisodiyotlarda tez-tez uchrayib turadi. Kriptovalyutalarning global iqtisodiyotdagi roli tobora ortib bormoqda, biroq ularning kelajakdagi ahamiyati ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda yaqqol namoyon bo'ladi. Bu mamlakatlarda kriptovalyutalar va blokcheyn texnologiyasi an'anaviy moliyaviy tizimlarning cheklovlarini chetlab o'tish hamda moliyaviy inklyuziya va inflyatsiya kabi ko'plab iqtisodiy muammolarga javob berish imkoniyatini taqdim etadi. Biroq, ushbu salohiyatni to'liq amalga oshirish uchun bir qator muhim muammolarni hal etish zarur.

Texnologik infratuzilmani rivojlantirish, huquqiy va me'yoriy tizimni yaratish, hamda moliyaviy savodxonlikni oshirish — bularning barchasi kriptovalyutalarning rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyotiga muvaffaqiyatli integratsiyalashuviga ta'sir ko'rsatadigan omillardir.

Texnologik infratuzilma kriptovalyutalarning kengayishi va ularning rivojlanayotgan mamlakatlarda qo'llanilishida muhim rol o'ynaydi. Ushbu mamlakatlarning ko'pchiligida internet va mobil texnologiyalarga kirish hali ham cheklangan. Shu sababli, raqamli infratuzilmaga investitsiyalar kiritish nihoyatda muhimdir. Rivojlanayotgan iqtisodiyotlar yaxshiroq va arzonroq internet ulanishlari, kengroq mobil tarmoqlar hamda kriptovalyutalardan xavfsiz va samarali foydalanishni ta'minlaydigan raqamli platformalarga muhtoj. Agar bu kabi investitsiyalar amalga oshirilmasa, kriptovalyutalar faqat chekka hodisa sifatida qolib ketadi.

Ya'ni, ular keng aholiga xizmat qilolmay, faqat raqamli xizmatlardan foydalanish imkoniga ega bo'lgan ozchilik bilan cheklanib qoladi.

Kriptovalyutalarning o'sishi butun dunyo bo'ylab markaziy banklar orasida Markaziy bankning raqamli valyutalariga (CBDCs) qiziqish uyg'otdi. CBDC - bu mamlakat markaziy banki tomonidan chiqarilgan va tartibga solinadigan milliy valyutalarning raqamli versiyalari.

Ushbu raqamli valyutalar kriptovalyutalarga o'xshash taqsimlangan daftar texnologiyasida ishlaydi, ammo ularning qiymati ular vakili bo'lgan fiat valyutasiga bog'liq.

CBDC pul-kredit siyosatini olib borish usulini inqilob qilish imkoniyatiga ega. Iqtisodiy operatsiyalar bo'yicha real vaqt rejimida ma'lumotlarni taqdim etish orqali CBDCs markaziy banklarni aniqroq va o'z vaqtida ma'lumot bilan ta'minlashi mumkin, bu esa ularga ko'proq asosli qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Bundan tashqari, CBDCs inqiroz davrida fuqarolarga to'g'ridan-to'g'ri rag'batlantirish to'lovlarini osonlashtirishi, vositachilarni chetlab o'tib, mablag'larni taqsimlashni tezlashtirishi mumkin.

Kriptovalyutalar va blokcheyn texnologiyasi rivojlanayotgan mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun katta salohiyatga ega. Ular yanada ochiq va samarali moliyaviy tizimlarni yaratishga, moliyaviy inklyuziyani oshirishga hamda valyuta inqirozidan aziyat chekayotgan hududlar uchun muqobil imkoniyatlar yaratishga yordam bera oladi.

Masalan, Venesuela va Zimbabvedda kriptovalyutalar mahalliy valyuta qadrsizlanib ketgan paytda xavfsiz boshpana vazifasini bajargan. Kelajakda kriptovalyutalarning rivojlanayotgan mamlakatlardagi roli yanada muhim ahamiyat kasb etishi mumkin.

Bundan tashqari, blokcheyn texnologiyasi yordamida yaratilgan “aqli shartnomalar” (smart contracts) biznes yuritish uslubini o‘zgartirishi va, masalan, ta’minot zanjirlari hamda shartnomaviy jarayonlarda yuqori samaradorlikni ta’minlashi mumkin.

Xulosa: Kriptovalyutalar — bu raqamli pul bo‘lib, u bugungi kunda juda rivojlanib bormoqda. Virtual moliya xattoki rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyotiga ham ta’sir qilib kelmoqda, bu orqali pullarning qadsizlanishi kabi xususiyatlarni me’yordan ushlab turib beradi.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. Moliya bozori. S.Elmirzayev. Toshkent. “Iqtisod-Moliya”. 2019.
2. www.crypto.nftdroppers.io
3. www.antiersolutions.com